

מנהיג מצוין יוצר מנהיגים תובנות, קצב והובלה משותפת

המושג "מנהיג מצוין יוצר מנהיגים" שואב את השראתו מגישות ניהול חדשניות וכן מהוגים כמו הרב יונתן זקס, ג'ים קולינס ואחרים. הוא מבטא מעבר מתפיסה היררכית של מנהיג כל-יכול – אל מודל שבו מנהיג מוביל תוך כדי טיפוח סביבתו, העצמת הקולות שלו, ובניית תשתית מערכתית להובלה משותפת.

בית מדרש לומד

בעקבות מנהיגות ממשיכה ממנהיגים בתנ"ך

יחידה ג':

הקמת בית ספר למנהיגים והכשרת מנהיגים צעירים – זיהוי פוטנציאל חבוי

שמואל - חבל הנביאים והמלכת שאול ודוד

שמואל הנביא נחשב לדמות מרכזית בעיצוב הזהות הרוחנית של עם ישראל בסוף תקופת השופטים וראשית ימי המלוכה. אחד החידושים הבולטים בתקופתו היה הקמת "חבל נביאים" – מסגרת חינוכית-קהילתית שנחשבת לראשיתו של בית ספר לנביאים. שמואל היה זה שהניח את התשתית למעבר ממנהיגות כריזמטית-שופטית למלוכה מסודרת, והבטיח שהמלוכה תישען על ערכים מוסריים ורוחניים.

הקמת בית ספר למנהיגים והכשרת מנהיגים צעירים - זיהוי פוטנציאל חבוי שמואל - חבל הנביאים והמלכת שאול ודוד

שמואל הנביא היה דמות מפתח במעבר מתקופת השופטים לתקופת המלוכה בישראל, אך מעבר לכך – הוא נחשב למי שייסד את מוסד "בני הנביאים", מעין בית ספר לנביאים, שנועד להצמיח הנהגה רוחנית חדשה לעם.

הרקע להקמת בית הספר לנביאים

בתקופתו של שמואל שררה שחיתות מוסרית וחולשה רוחנית: בני עלי הכהן, חפני ופנחס, חטאו בקודש, משכן שילה חרב, וישראל סבלו מתבוסות מול פלשתים. שמואל, שנולד בזכות נדר אמו חנה והוקדש, החל לקבל נבואה בגיל צעיר. לאחר מות עלי, הפך שמואל למנהיג רוחני ולאומי, שהחזיר את העם לאמונה ולתורה, והוביל אותם לניצחון על הפלשתים ולשיקום רוחני.

א: הקמת מוסד בני הנביאים ובחירת שאול כמלך

שמואל הבין כי הנהגה רוחנית אינה יכולה להישען רק על דמות כריזמטית אחת, ולכן ייסד מסגרת קהילתית-חינוכית של "בני הנביאים" – קבוצות של תלמידי נבואה שפעלו בערים שונות בישראל, למדו, חיו ופעלו יחד בהנהגת נביא בכיר. האזכור הראשון של מוסד זה מופיע כאשר **שאול פוגש "חבל נביאים"** – קבוצת נביאים מאורגנת שמנגנת ומתנבאת יחד.

(1) בתקופת שמואל העם דרש משמואל להעמיד להם מלך "ככל הגויים", מתוך רצון ליציבות ביטחונית ומדינית. שמואל, בהנחיית ה', נענה לבקשה ומקבל מסר א-לוהי לבחור בשאול בן קיש משבט בנימין כמלך הראשון. מפגש בין שאול לשמואל התרחש בעקבות חיפוש אקראי אחר אתונות. שמואל לוקח פך שמן, מושח את שאול למלך, ומבשר לו שהוא נבחר על ידי ה' להנהיג את ישראל, לאחר מכן, שמואל נותן לשאול שלושה סימנים שיאמתו את שליחותו.

(2) אחד הסימנים היה פגישה עם "חבל נביאים" בגבעת האלוהים – קבוצה של נביאים שמנגנים ומתנבאים, ורוח ה' תצלח על שאול, והוא יתנבא עימם ויהפוך "לאיש אחר".

(3) המפגש עם "חבל הנביאים" מסמל את תחילת תהליך השינוי הפנימי של שאול – הוא מקבל רוח נבואה, מה שמכשיר אותו לא רק כמנהיג מדיני אלא גם כרוחני.

(4) הפסוקים מתארים את מוסד "בני הנביאים" או "חבל הנביאים" – קבוצות מאורגנות של תלמידי נבואה, שמטרתן להצמיח דור של מנהיגים רוחניים. הקמת בית הספר לנביאים הייתה חידוש: במקום הנהגה בודדת, שמואל יצר מסגרת חינוכית שמטרתה להצמיח דור של נביאים ומנהיגים רוחניים, שישמשו גרעין מוסרי לעם, יפקחו על המלוכה, וישמרו על ערכי הנבואה גם בתקופות של שינוי. מוסד זה המשיך להתקיים גם בימי אליהו ואלישע.

...וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת-פָּה הַשֶּׁמֶן וַיִּצֶק עַל-רֹאשׁוֹ וַיִּשְׁקָהוּ וַיֹּאמֶר הֲלוֹא כִּי-מִשְׁחָהּ ה' עַל-נַחְלָתוֹ לְנָגִיד: (1) ... אַחֵר כֵּן תְּבֹא גִבְעַת הָאֵלֹהִים אֲשֶׁר-שָׁם נִצְבִּי פְּלִשְׁתִּים וְיֵהִי כְּבָאָךְ שָׁם הָעִיר וּפְגַעְתָּ **חָבֵל נְבִיאִים** יִרְתִּים מֵהִבְמָה וּלְפָנֵיהֶם נָבֵל וְתֵף וְחִלָּל וְכִלּוֹר וְהָמָה מִתְּנַבְּאִים: (2) וְצִלְחָה עָלֶיךָ רוּחַ יְהוָה וְהִתְנַבֵּית עִמָּם וְנִהְפַכְתָּ לְאִישׁ אַחֵר: (3) וְהִי כִי (תְּבֹאִינָה) [תְּבֹאִינָה] הָאֲתֹנוֹת הָאֵלֹהִים לָךְ עֲשֵׂה לָךְ אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ כִּי הָאֵלֹהִים עִמָּךְ: וַיָּבֹאוּ שָׁם הַגִּבְעָתָה וְהִנֵּה **חָבֵל-נְבִיאִים** (4) לִקְרָאתוֹ וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים וַיִּתְנַבֵּא בְּתוֹכָם:

וַיְהִי כָל-יְיֹדְעוֹ מֵאֵתְמוֹל שְׁלֹשׁ וַיֵּרְאוּ וְהִנֵּה עִם-נְבִיאִים נִבָּא וַיֹּאמֶר הָעָם אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ מִהֲזֶה הִיָּה לְבֶן-קִישׁ הַגָּם שָׂאוֹל בְּנִבְיָאִים:

ספר שמואל א' פרק י' פסוקים א-יב

ב: בחירת דוד המלך

בספר שמואל א', פרק ט"ז: מתואר כיצד ה' שולח את שמואל לבית ישי, מבקש ממנו לבחור ולהמליך את אחד מבניו, (במקום שאול) וכיצד שמואל מזהה את דוד – הצעיר והרועה – כמי שראוי להנהיג, למרות שאחרים לא ראו בו מועמד מתאים.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-שְׁמוּאֵל עַד-מָתִי אֶתְּהָ מֵתִנֶּבֶל אֶל-שָׂאוֹל וְאַנִּי מֵאֲסִיתִיו מִמֶּלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל מֵלֵא קֶרְנֶךָ שָׁמָּה וְלֹךְ אֲשַׁלְחֶךָ אֶל-יִשִּׁי בֵּית-הַלְחָמִי כִּי-רְאִיתִי בְּבִגְדֵי לִי מֶלֶךְ: ... וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-שְׁמוּאֵל אֶל-תִּבְּטָ אֶל-מִרְאֵהוּ וְאֶל-גִּבְהַת קוֹמָתוֹ כִּי מֵאֲסִיתִיּוֹ כִּי לֹא אֲשֶׁר יִרְאֶה הָעָדָם כִּי הָעָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיו וְה' יִרְאֶה לְלִבָּב:

מקורות אלה מדגישים את תפקידו של שמואל כמנהיג שמזהה, מטפח ומכשיר דור חדש של מנהיגים, שמואל מזהה את דוד – הצעיר והרועה – כמי שראוי להנהיג, למרות שאחרים לא ראו בו מועמד מתאים. גם כאשר הפוטנציאל אינו נראה לעין. שמואל לא רק מושח את דוד, אלא גם מעניק לו הגנה וליווי רוחני בתקופות הקשות, כאשר דוד נרדף על ידי שאול ובורח אליו לניו ברמה. שמואל משמש עבור דוד דמות חינוכית, תומכת ומדריכה, ובכך מבטיח את המשכיות ההנהגה הרוחנית והמוסרית של ישראל.

שאלות לדיון העמקה ואקטואליה בעקבות הטקסט והפרשנות

שאלות להבנת האירוע והפרשנות

1. מה הוביל את שמואל להקים מסגרת של "בני הנביאים" או בית מדרש לנביאים?
2. כיצד מתואר המפגש של שאול עם "חָבֵל נְבִיאִים" ומה משמעותו בסיפור המקראי?
3. מה תפקידו של שמואל כמנהיג וכמורה בדורו, מעבר להיותו שופט ונביא?
4. מהו המסר שמופיע בפסוק: "כי האדם יראה לעיניים וה' יראה ללבב"?

שאלות לעיון והעמקה

5. מדוע, לדעתך, בחר שמואל להקים מוסד נבואי מאורגן ולא להסתפק בהנהגה אישית כריזמטית?
6. כיצד מתבטאת מנהיגותו של שמואל הנביא כמנהיג רוחני לצד הנהגה מדינית?
7. מהם הקריטריונים לבחירת מנהיג לפי סיפור משיחת דוד?
8. שמואל מתמודד עם דחייתו של שאול ומעבר להנהגה חדשה. כיצד עליו לפעול כלפי מנהיג שנכשל? מה ניתן ללמוד מהאופן שבו שמואל מוכיח את שאול אך גם מתאבל עליו? כיצד נכון לנהוג כלפי מנהיגים שנכשלו בזמננו?

שאלות אקטואליה ויישום

9. מה תפקידו של מורה או מחנך בזיהוי וטיפוח כישרונות חבויים אצל צעירים?
 10. כיצד שמואל מזהה את דוד ומלווה אותו, ומה זה מלמד על אחריותנו כמבוגרים כלפי דור העתיד?
 11. האם לדעתך יש מקום גם כיום למסגרות חינוכיות-רוחניות שמטרתן להצמיח מנהיגים ערכיים? תן דוגמה.
 12. אילו אתגרים עומדים כיום בפני מוסדות חינוך המבקשים להנחיל מסורת, זהות וערכים – ומה ניתן ללמוד מהצלחתו (וגם מהקשיים) של שמואל?
- אילו דמויות או מערכות בחברה שלנו ממלאות תפקיד דומה?

מחוץ לבית הספר

13. כיצד ניתן ליישם את העיקרון של "ה' יראה ללבב" בבחירת מנהיגים או אנשי ציבור בימינו?
14. כיצד היית רוצה לראות את מערכת החינוך או החברה מטפחת דור עתיד של מנהיגים?

השיר "התגלות" מאת אברהם שלונסקי הוא יצירה מרכזית בשירתו, בה הוא מתכתב ישירות עם סיפור הקדשת שמואל לנביא (שמואל א', פרק ג'). השיר מתאר את רגע ההתגלות – הקריאה האלוהית לשמואל הצעיר, בלילה, בבית המקדש בשילה, תחת חסותו של עלי הזקן. שלונסקי מעניק לסיפור המקראי רובד אישי ואקטואלי: ההתגלות לשמואל הופכת לסמל של שליחות המשורר הצעיר, המרגיש כי עליו להחליף דור – להמשיך את חזון השירה והנבואה במקום המנהיגות הוותיקה שאיבדה את כוחה.

התגלות (אימי קרא לי)

אברהם שלונסקי

ועלי זקן מאד ... ובני עלי בני בליעל...

והנער היה משרת את ה'

שמואל א' ב

אימי קרא לי: שמע.

אימי קרא בשמי.

מה?

מי?

עלי אמר: שוב שכב.

עלי אמר: לשוא.

עלי אמר: אין חזון, כי כהתה עיני.

אך שוב קרא לי: שמע.

אך שוב קרא בשמי.

איכה אען: הנני!

חצות. עלי ישיש על יצועו ויתפח:

"בני ... ה' בני..."

וכבר רובץ היקום בי, פצוע כשקיעה

בין פגרי-ענני.

ידעתי הנה יבוא ה'.

הנה יבוא וינשק פצעיכם בסער.

ועלי זקן מאד. ובני עלי גבלים.

ואני עודי נער.

אך הנה שואג יקום

הנו כואב ורן

ובמזרח האדם אצבע ברק לי קוראה.

– דבר ה' כי שומע עבדך.

דין

- האם גם בימינו ישנם מצבים בהם דור ותיק צריך לפנות מקום לדור צעיר של מנהיגים? תן דוגמה מתחום החברה, החינוך או הפוליטיקה.
- האם גם בימינו ישנם מצבים בהם דור ותיק צריך לפנות מקום לדור צעיר של מנהיגים? תן דוגמה מתחום החברה, החינוך או הפוליטיקה.
- האם חוויית "הקריאה" או תחושת שליחות היא תנאי הכרחי למנהיגות? כיצד ניתן לזהות ולטפח תחושות אלו אצל צעירים?
- האם גם בימינו ישנם מצבים בהם דור ותיק צריך לפנות מקום לדור צעיר של מנהיגים? תן דוגמה מתחום החברה, החינוך או הפוליטיקה.